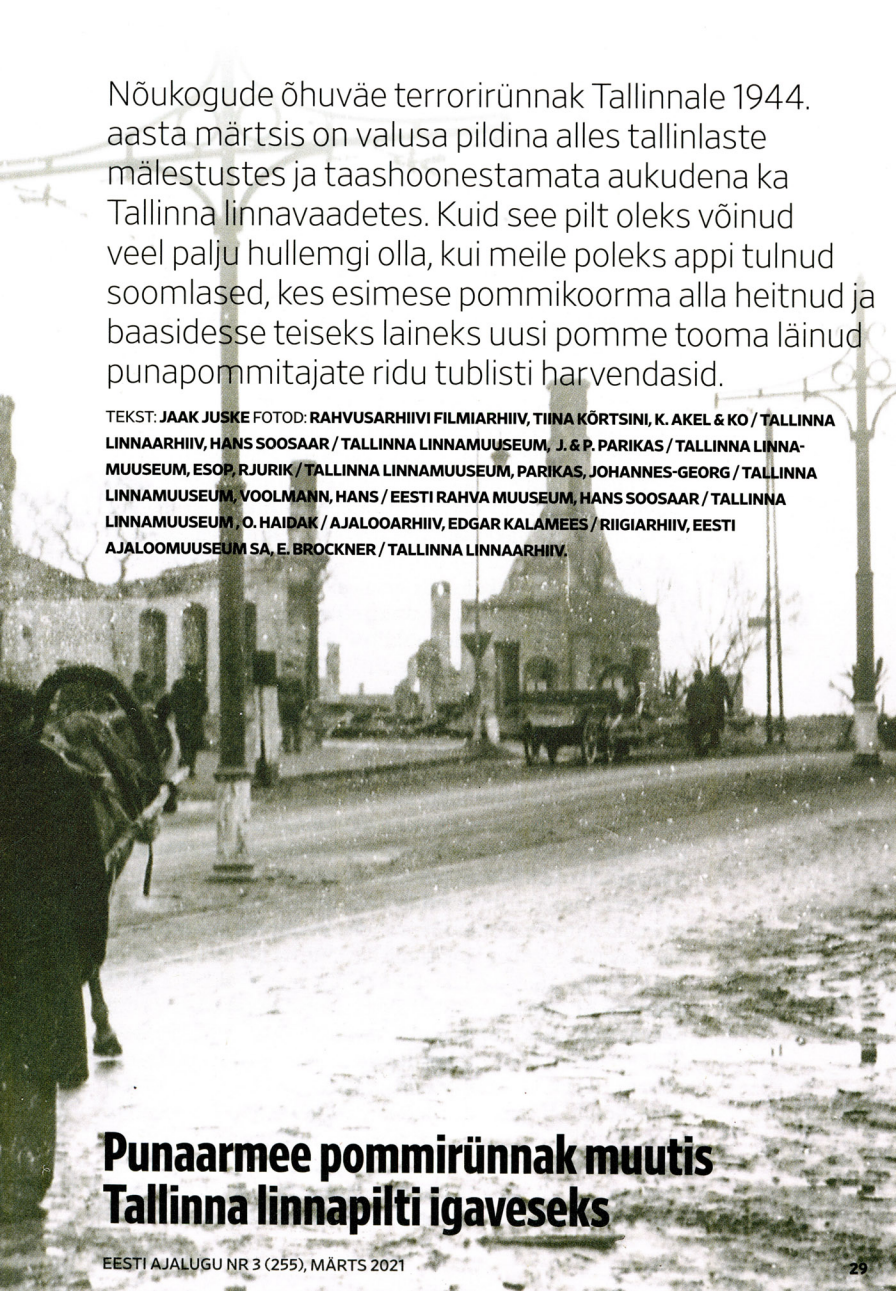

MÄRTSI- POMMITAMINE: halvimast päästsid meid soomlased

Pärnu maanteed pidi linnast välja suunduv pommitamises hukkunu matuserongkäik möödub Tõnismäel puruks pommitatud kino Kungla varemetest (sealkandis asub praegu kino Kosmos).

Nõukogude õhuväe terrorirünnak Tallinnale 1944. aasta märtsis on valusa pildina alles tallinlaste mälestustes ja taashoonestamata aukudena ka Tallinna linnavaadetes. Kuid see pilt oleks võinud veel palju hullemgi olla, kui meile poleks appi tulnud soomlased, kes esimese pommikoorma alla heitnud ja baasidesse teiseks laineks uusi pomme tooma läinud punapommitajate ridu tublisti harvendasid.

TEKST: JAAK JUSKE FOTOD: RAHVUSARHIIVI FILMIARHIIV, TIINA KÖRTSINI, K. AKEL & KO / TALLINNA LINNAARHIIV, HANS SOOSAAR / TALLINNA LINNAMUSEUM, J. & P. PARIKAS / TALLINNA LINNAMUSEUM, ESOP, RJURIK / TALLINNA LINNAMUSEUM, PARIKAS, JOHANNES-GEORG / TALLINNA LINNAMUSEUM, VOOLMANN, HANS / EESTI RAHVA MUUSEUM, HANS SOOSAAR / TALLINNA LINNAMUSEUM, O. HAIDAK / AJALOOARHIIV, EDGAR KALAMEES / RIIGIARHIIV, EESTI AJALOOMUSEUM SA, E. BROCKNER / TALLINNA LINNAARHIIV.

Punaarmee pommirünnak muutis Tallinna linnapilti igaveseks

Tallinnale oli Punaarmee teinud mitu suuremat õhurünnakut juba 1942. ja 1943. aastal. Nende käigus hukkus või sai vigastada kümneid tallinlasi. Mitusada maja sai erineval tasemel purustusi. Aga et Punaarmee rünnak oli 1944. aasta

veebruari alguses Narva jõe äärde rajatud Saksa vägede kaitseliinis takerdunud ja veristes lahingutes venelased edu ei saavutanud, otsustatigi põhjalikumalt pommitama asuda Eesti linnu. Vaid kolm päeva enne õhurünnakut Tallinnale hävis Punaarmee pommirahe all pea inimtühi Narva. Tartut ja veel mitut teist Eesti linna rünnati pärast Tallinna.

Nõukogude pommitajate õhurünnak Tallinnale algas 9. märtsi õhtul kell 19.15 (osas allikates kella 18.30) paiku ja esimene laine lõppes umbes kell 21.15. Algselt lasti pimendatud pilvitu taevaga linna kohale valgustuspommid. Undama hakkasid õhusireenid. Inimesed jooksid varjenditesse.

Esimeses rünnakulaines osales 240–300 Nõukogude lennukit. See laine tekitas ka enamiku purustustest linnas. Seejärel siirdusid punalennukid oma baasidesse teist pommiroomat peale võtma. Kui nad oleksid sellega ka Tallinna kohale jõudnud, poleks kaosesse paisatud vanast hansalinnast suurt midagi alles jäänud. Kõige hullemast päästsid linna julge operatsiooniga üllatuslikult soomlased.

Kuu aja jooksul enne sakslaste okupeeritud Eesti pealinna ründamist oli punalennuvägi pommitanud kolmel korral Helsingit. Neist võimsaim, 600 lennukiga õhurünnak oli olnud 26. veebruaril. Soomlased haudusid kättemaksu. See saigi teoks Tallinna pommitamise ööl.

Soome piloodid libisesid vaikselt ööpimeduses baasidesse lendavate punalennukite vahele, kusjuures hõimuvelled kasutasid segaduse tekitamiseks mitmeid Punaarmeelt 1941. aasta sõjasuvel saadud trofeelennukeid. Punaste õhutõrje oli aga sama hästi kui halvatud, sest võimatu oli vahet teha oma ja vaenlase lennukil. Karjala kannasele

maandunud Nõukogude lendureid tabasid seal aga piiri tagant ootamatult avatud soomlaste suurtükitali ja vaenlase pommirahe.

Arvatavasti hoidiski just soomlaste rünnaku tekitatud kaos ära teise suurema pommituslaine Tallinnale.

Saksa niigi suhteliselt nõrk õhukaitse oli selleks ajaks rivist välja viidud, lõppenud oli ka laskemoon.

Igatahes jõudis Eesti pealinna kohale peamiselt Moskva lähedal asunud lennuväljadelt esimestel öötundidel vastu 10. märtsi tagasi vaid umbes 60 punalennukit – ligi viis korda vähem kui esimeses laines. Olnuks lennukeid olnud algselt plaanitud arv, oleks Tallinna tabanud tõeline katastroof.

Linn juba lõomas, kui pommitajate teine laine 10. märtsil kell üks öösel Tallinna kohale saabus. Pommisadu kestis kuni poole neljani hommikul.

Saksa niigi suhteliselt nõrk õhukaitse oli selleks ajaks rivist välja viidud, lõppenud oli ka laskemoon. Sakslaste kõige tõhusam relv punalennuväe vastu oli 1944. aasta märtsis ööhävitajate Ju-88 eskadrill. Need olid lennukid, mis lendasid ööhämaruses vaenlase pommituslennuki kõrvale ja avasid siis laastava tule. Ööhävitajad tulistasid alla suure osa sel ööl kaotatud Nõukogude lennukitest. Seejuures suunati mitme ööhävitaja tööd Tallinna reidil asunud ööhävitajate juhtlaevalt Togo, Saksa mereväe ühelt kardetumalt ja tehnoloogiliselt uudsemalt laevalt. Kokku tulistasid sel ööl linna kaitsel olnud õhutõrjeüksused ja ööhävitajate Ju-88 eskadrill alla veerandsada Nõukogude pommitajat, lisaks veel soomlaste tekitatud kaotused.

Toonaste aruannete järgi heideti Tallinnale üle 3000 süüte-, lõhke- ja fosforipommi – enamasti kaaluvahemikus 50–250 kilogrammi, aga ka kuni 500kiloseid. 10. märtsi varahommikul oli suur osa Tallinna südalinna leekides. Kui tuli oma laastamistöega lõpule jõudis, oli aeg hakata kokku lugema hukkunuid ja materiaalselt kahju. Nõukogude lennuväe terrorirünnakus hukkus Tallinnas 757 isikut (neist 586 tsiviilelanikku, 50 sõjaväelast ja 121 sõjavangi), 213 inimest said raskeid ja 446 kergeid haavu. Umbes 20 000 inimest jäi peavarjuta. Toona elas Tallinnas üle 133 000 inimese.

Märtsipommitamise eesmärk oligi olnud mitte sõjaliste sihtmärkide, vaid elamukvartalite ründamine. Hävitustöö oli vägagi põhjalik: täielikult hävis 1549 ehitist (1418 elamut, 9 majandushoonet, 58 avalikku hoonet), raskelt kahjustatud oli 250 (227 elamut, 9 majandushoonet, 14 avalikku hoonet), keskmiselt kahjustatud 320 (299 elamut, 9 majandushoonet, 12 avalikku hoonet) ning kergelt kahjustatud 2954 hoonet (2824 elamut, 77 majandushoonet, 53 avalikku hoonet). Kokku sai aruande järgi purustusi

Märtsipommitamise eesmärk oligi olnud mitte sõjaliste sihtmärkide, vaid elamukvartalite ründamine.

➤ **Jaak Juske ringkäigul mööda paiku, mis Tallinnas sel märtsiööl puruks pommitati.**

5073 hoonet ehk enam kui pool Tallinna toonasest hoonestikust. Seda kõike ühe ööga!

Oli vähe peresid, kelle saatust terrorirünnak mõjutanud polnuks. Vanalinnas said suuri purustusi Harju tänav, samuti Vana-Posti, Kuninga, Müürivahe ja Rüütli tänav. Põlesid Niguliste kirik, kino Amor, hotell Kuld Lõvi ja vaekoda Raekoja platsil. Raekoda ise kaotas õnneks vaid tornikiivri. Purustusi oli ka Laial ja Vene tänaval, kokku hävis küm-nendik vanalinna hoonestusest. Tules sai suuri purustusi Estonia teater, kus vahetult enne pommirünnaku algust oli alanud Eduard Tubina ballett «Kratt».

Tallinna vanadest eeslinnadest sai märtsipommitamises enim kannatada Sibulaküla, samuti Kompassi ja Uue Maailma kant. Mitmed tänavad ja kvartalid põlesid kas täielikult või osaliselt lagedaks.

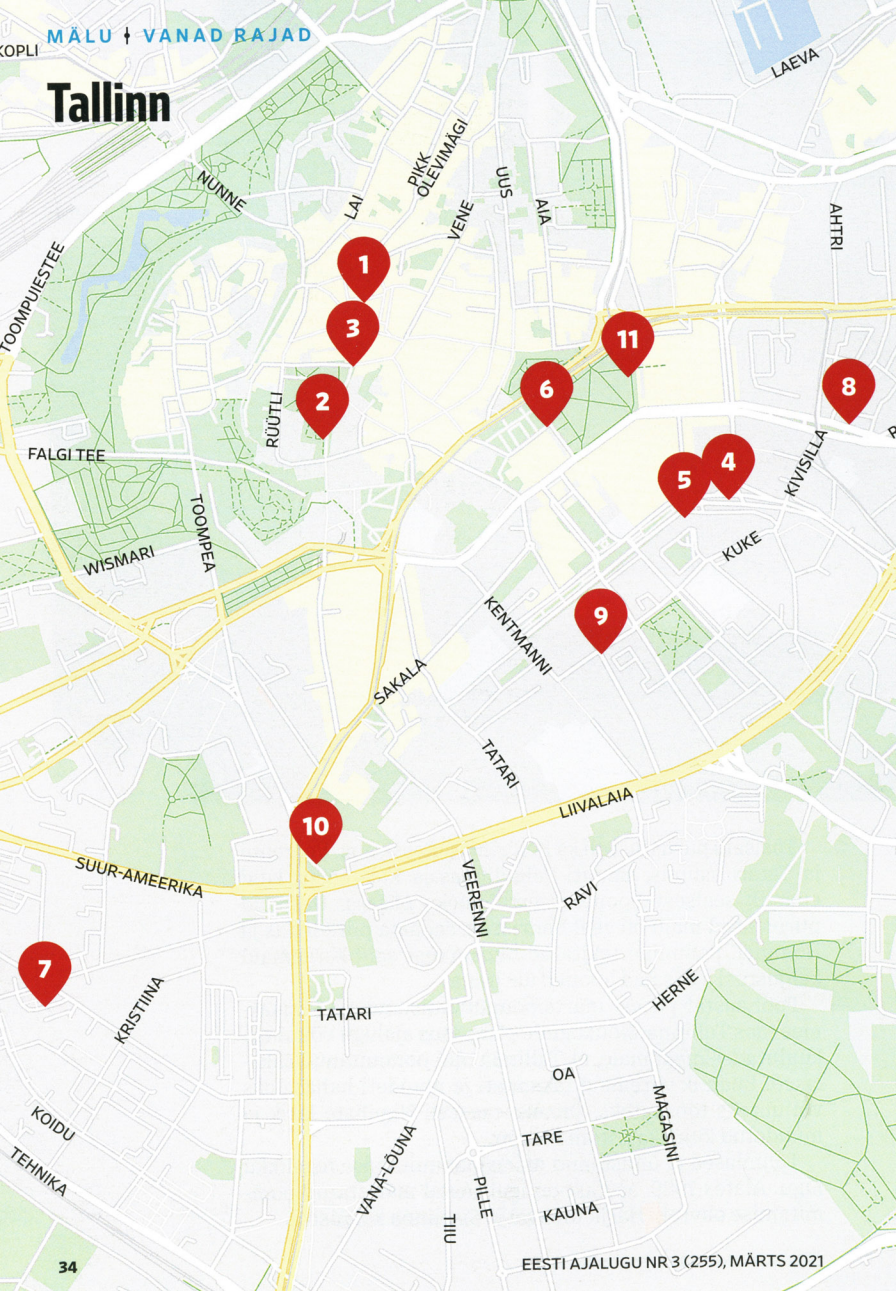

Tõsiseid purustusi oli ka Keldrimäe, Kassisaba, Veerenni ja Tatari asumis, samuti Pelgulinnas ja Kalamajas, kuid enamik sealsest hoonestusest õnneks pääses. Üsikuid purustatud maju oli veel Kadriorus, sadama piirkonnas ja Nõmmel. Pommide tekitatud õhusurvest said kergemaid kahjustusi aga sajad hooned üle linna.

Pool aastat pärast märtsipommitamist tungis Punaarmee taas Tallinna. Nõukogude võim asus ajalugu võltsima, kuulutades maailmale, et Tallinna olid pommitanud sakslased. Enamik varemeid tasandati ja muudeti haljasalaks või uuteks tänavateks. Õnneks taastati Niguliste kirik ja muudetud kujul ka Estonia teater.

Tallinlased ei unustanud märtsipommitamise tegelikku lugu. Alates 1989. aastast on igal aastal mälestatud pommitamise ohvreid Harju tänaval ja Siselinna kalmistul.

Tallinn

1 Vaekoda

16. sajandi keskpaigas turuplatsile ehitatud vae- ehk kaalukoda oli üks Tallinna sümbolehitisi. Süttis väidetavalt Harju tänava tulemerest lennanud

sädemetest. Müürid tõmmati maha kohe pärast sõda. Koos vaekojaga kadus ka Raekoja platsi servas asunud Teenri tänav.

2

Harju tänav

Nüüdse haljasala kohal asusid Harju tänava ääres hotell Kuld Lövi ja kino Amor. Purustatud hoonete varemed tasandati pärast sõda ning tänav tõmmati seal paar meetrit laiemaks.

PÄRAST POMMITAMIST

3 Kullassepa ja Niguliste tänav

Kullassepa tänava Toompea-poolne külg sai suuri purustusi. Niguliste tänava nurgal asunud keskaegne linnaodaniku maja pääses kergemalt. 1949.

aastal aga lammutati koos varemetega ka nurgamaja, tänav tõmmati poole laiemaks ning see sai uue, stalinistliku hoonestuse.

ENNE POMMITAMIST

PÄRAST POMMITAMIST

4 Sünagoog

Juudi sünagoog ehitati toonase Väike-Tartu maantee, hilisema Sakala tänava äärde 19. sajandil. Selle kõrval asus juudi kool. Taastamiskõlblikud varemed lammutati paar aastat

pärast sõda, et teha ruumi rajatavale puiesteele, mis sai Lenini nime. Praeguses linnaruumis asusid hooned Rävalla puiestee ja Laikmaa tänava nurgal.

5 Töolisteater

Töolisteatrri hoone asus Väike-Tartu, hilisema Sakala tänava ääres. Varem oli seal tegutsenud Estonia teater. Maja

asus keset nüüdset Rävalla puisteed Kaubamaja tänava nurga lähedal. Maja asukoht on tähistatud mälestusmärgiga.

ENNE POMMITAMIST

PÄRAST POMMITAMIST

6 Turuhoone

Uue turu historisistlik turuhoone kerkis 19. sajandi viimastel aastatel. 1910–1913 ehitati selle kõrvale Estonia teater, mis põles märtsipommitamise ööl samuti,

kuid taastati muudetud kujul. Turuhoone säilinud alusmüüridele kerkis 2020. aasta alguseks nüüdisaegne madal ärihoone.

7 Uus Maailm

Põlenud Uus Maailm. Vaade Väike-Ameerika tänavalt Luha tänavale Kristiine tänava suunas.

PÄRAST POMMITAMIST

PÄRAST POMMITAMIST

8 Kompassi

See on vaade põlenud Kompassi ehk Kompasna eeslinnale praeguse Kannikese poe kohal asunud õigeusu

kloostrikiriku juurest Reimani tänavale. Põlenud kivimaja (otsevaates) taastati.

9

Sibulaküla

Vaade Sibulakülas kulgevale Kaupmehe tänavale vanalinna suunas. Selle vaate müüris kinni pärast sõda rajatud Lenini puiestee äärde ehitatud suur teadlaste maja.

10 Vaestepatuste tänav

Vaestepatuste tänav kulges läbi praeguse Kosmose kino ja viis keskaegsele völlumäele Liivalaia tänava ääres nüüdse Swedbanki hoone kohal. Foto ongi tehtud praeguse kino kohalt suunaga Liivalaia tänava suunas. Taamal on näha Vana-

Veerenni tänava ääres asunud metodisti kirik, mis samuti märtsipommitamise ööl põles. Maa pealt pühitud Vaestepatuste tänava asemele paar aastakümnet hiljem ehitatud Kosmose kino avati aastal 1964.

ENNE POMMITAMIST

PÄRAST POMMITAMIST

11

Kalevi staadioni väravaehitis

Nüüdse Viru keskuse, Laikmaa tänava, Estonia puistee ja Tammsaare pargi vahelisele alale jäänud Kalevi staadioni

värvahoone vare. Praegu oleks see vaade Tammsaare pargist Viru keskusele Estonia puistee suunas.